

Kvalitetsarbete i praktiken

Kvalitetsarbete i praktiken

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se

Beställningsnr: 15:1433
ISBN: 978-91-7559-147-6

Grafisk produktion: Typisk Form designbyrå
Upplaga: 5 000
Tryck: Ineko, 2015

Innehåll

Förord	5
Var är vi?.....	6
Följa upp resultat och måluppfyllelse	6
Följa upp förutsättningar	8
Nulägesbeskrivning	9
Vart ska vi?.....	10
Uppdrag och mål	11
Analys och bedömning	11
Nulägesbedömning – identifiera utvecklingsområden och formulera mål	14
Hur gör vi?	15
Planera.....	16
Genomför	16
Dokumentera	17
Hur blev det?.....	19
Dialog och delaktighet	21
Fortsättning	21
Referenser.....	22
Läs mer.....	22

Förord

Ett fungerande kvalitetsarbete i förskolan och skolan är avgörande för att utbildningen ska kunna främja alla barns utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Syftet med ett systematiskt kvalitetsarbete är att identifiera och prioritera utvecklingsområden för att uppfylla de nationella målen. Syftet är också att skapa delaktighet och dialog om måluppfyllelsen och om orsakerna till eventuella brister. Genom att följa upp, analysera, dokumentera, planera och utveckla utbildningen kan kunskap om vad som leder till framgång skapas och delas. Det här stödmaterialiet handlar om hur ett systematiskt kvalitetsarbete kan bedrivas i praktiken ute i förskolor och skolor. Det riktar sig direkt till förskollärare, fritidspedagoger, lärare och övrig personal som arbetar i förskolan och skolan. Materialet är också användbart för rektorn och förskolechefen som har ansvar för att skapa rutiner och strukturer för kvalitetsarbetet och för att alla medverkar.

Stödmaterialiet är indelat i faserna ”Var är vi?”, ”Vart ska vi?”, ”Hur gör vi?” och ”Hur blev det?” Det ska spegla processen i det systematiska kvalitetsarbetet. Varje fas har underrubriker som beskriver vad de innebär och har exempel på frågeställningar. Texten är skriven för att passa alla skolformer och fritidshemmet. Frågeställningar i materialet ska ses som exempel och måste anpassas efter varje verksamhets olika uppdrag och förutsättningar. Det är Skolverkets förhoppning att materialet ska kunna vara ett praktiskt stöd i det ständiga arbetet med att utveckla utbildningen.

Marianne Natéus
Enhetschef

Sara Knöfel
Undervisningsråd

Var är vi?

Innan ett utvecklingsarbete påbörjas behöver vi kunskap om vilka behov, utmaningar eller problemområden vi har. Den kunskapen måste bygga på hur våra resultat ser ut i förhållande till de nationella målen och kraven som anges i skollag och läroplan. Resultaten ska också kopplas till förutsättningar, arbetsprocesser och hur undervisningen är organiserad. Allt effektivt utvecklingsarbete startar i en samlad beskrivning av nuläget. En samsyn om nuläget är viktig för att förbättringsarbetet ska bli förankrat och möta barnens, elevernas och verksamhetens behov.

Följa upp resultat och måluppfyllelse

Till att börja med behöver vi ha en fungerande uppföljning. Det innebär att vi samlar in och sammanställer information om olika typer av resultat och måluppfyllelse. Det kan till exempel handla om:

- Elevernas kunskapsresultat i form av resultat på nationella prov, andra prov och tester, såväl skriftliga som muntliga samt betyg.
- Jämförelser mellan elevresultat på grupp-, klass- och skolnivå samt med kommunen och riket.
- Hur verksamheten har bidragit till barnens utveckling och lärande.

- Hur barn och elever upplever att undervisningen har påverkat deras lärande.
- Verksamhetens måluppfyllelse inom läroplanernas övergripande mål och riktlinjer.
- Hur undervisningen är organiserad, arbetssätt och arbetsformer, förhållningssätt och lärandeklimat t.ex. bemötande och förväntningar, trygghet, delaktighet och nyfikenhet.
- Resultat från vad genomförda utvecklingsinsatser lett till.

Underlagen kan, förutom prov- och betygsresultat, utgöras av resultat från intervjuer och samtal med barn och elever, portfolion, observationer, attitydundersökningar, elevenkäter, föräldraenkäter och BRUK-skattningar. Uppföljningarna sammanställs till en dokumentation som beskrivs närmare på sidan 17.

I självvärderingsverktyget BRUK finns indikatorer med kriterier kopplade till de övergripande målen i läroplanen att skatta. BRUK kan också användas som underlag för diskussion om och värdering av kvaliteten i verksamheten.
www.skolverket.se/bruk

Följa upp förutsättningar

Förskolechefen respektive rektorn bör

- *sammanställa enhetens resultat och se till att det finns underlag som visar hur förutsättningarna för och genomförandet av utbildningen påverkat måluppfyllelsen, samt*
- *se till att det utöver uppföljningen genomförs utvärderingar av särskilt identifierade områden inom enheten.*

Skolverkets allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete, s. 26

Det är huvudmannen som har ansvar för att skapa förutsättningar för förskolan och skolan att uppfylla de nationella målen. Rektorn och förskolechefen har ansvar för att skapa förutsättningar för lärare, förskollärare och annan personal att bedriva en undervisning som leder till barns och elevers lärande och utveckling.

Inom kvalitetsarbetet är det viktigt att dels identifiera vilka förutsättningar som är nödvändiga för att genomföra det pedagogiska uppdraget för att nå målen, dels vilka resurser som står till buds. Sedan kan vi ta ställning till vilka förutsättningar som är möjliga att påverka och vilka som inte är det.

Exempel på förutsättningar att beskriva.

- Hur styrning, ledning och ansvarsfördelning är organiserad.
- Hur resurser har fördelats och använts.
- Hur gruppernas storlek och sammansättning ser ut.
- Hur personaltäthet och personalsammansättning ser ut.
- Hur kompetens och behörighet ser ut för att kunna se vilka behov av utveckling som finns.
- Hur lokaler, utrustning och miljö har använts.
- Vilka verktyg, system och rutiner som finns för dokumentation och utvärdering.

I självvärderingsverktyget BRUK finns kriterier för förutsättningar under varje område. De kan användas som underlag för diskussion om och värdering av förutsättningar inför olika insatser. www.skolverket.se/bruk

Nulägesbeskrivning

En nulägesbeskrivning omfattar elevresultat av både kvantitativ och kvalitativ karaktär såsom betyg, provresultat, portfolion, elevarbeten, intervjuer/samtal och enkäter. Nulägesbeskrivningen innehåller också dokumentation av måluppfyllelse inom de övergripande läroplansmålen, hur undervisningen är organiserad, vilka arbetssätt och arbetsformer vi använt i undervisningen samt förhållningssätt och lärandeklimat. Slutligen beskrivs även vilka förutsättningar som verksamheten haft för att genomföra uppdraget utifrån nationella mål, krav och riktlinjer. Rektorn och förskolechefen har ansvar för att dokumentation av nuläget genomförs.

När uppföljningar av resultat och måluppfyllelse samt förutsättningar är sammanställda till en nulägesbeskrivning finns det möjlighet att få syn på vilken kunskap som redan finns och vilken ytterligare kunskap vi skulle behöva.

Vart ska vi?

När en nulägesbeskrivning finns är det dags att börja arbeta med nästa fas i processen: "Vart ska vi?" Denna fas innehåller analys och bedömning av elevernas resultat och hur undervisningen bedrivits (bakåt) och vad vi behöver utveckla (framåt). De egna resultaten i relation till uppdraget och de nationella målen är utgångspunkter för analysarbetet.

Förskolechefen respektive rektorn bör

- tillsammans med personalen och utifrån uppföljningen analysera vad i enhetens verksamhet som påverkar och orsakar resultaten och måluppfyllelsen, analysera om orsakerna framgår tydligt eller om ytterligare uppföljning eller utvärdering behöver genomföras, samt
- utifrån analysen identifiera utvecklingsområden tillsammans med personalen och därefter besluta vilka insatser som ska genomföras för att de nationella målen ska uppfyllas.

Skolverkets allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete, s. 30

Uppdrag och mål

Huvudmän, rektorer, förskolechefer, lärare, förskollärare och annan personal har olika ansvar utifrån sitt specifika uppdrag. Men för att förstå och få en gemensam tolkning av det nationella uppdraget som gäller för verksamheten behöver alla vara involverade i kvalitetsarbetet.

Exempel på frågeställningar att utgå ifrån:

- Vilket är vårt uppdrag enligt skollag, läroplaner, kursplaner och ämnesplaner och vilka är de övergripande målen?
- Vilka kunskaper och färdigheter ska våra barn och elever få möjlighet att utveckla?

Analys och bedömning

Analysens uppgift är att på ett trovärdigt sätt bedöma kvaliteten i förhållande till de nationella målen samt att identifiera faktorer som har påverkat måluppfyllelsen och som kan vara utgångspunkt för utvecklingsarbetet.

Genom analysen får vi kunskap och underlag för att kunna göra en välgrundad bedömning av var vi är, vad som påverkat resultaten och vad som behöver förändras när det gäller förutsättningarna, verksamhetens genomförande och måluppfyllelsen.

Analysen görs med utgångspunkt i uppföljningen av resultat och måluppfyllelse och innehåller en beskrivning av:

- Tänkbara och möjliga förklaringar av vad i verksamheten som påverkar och orsakar resultaten och måluppfyllelsen,
- Vad dessa antaganden bygger på, vad säger forskning och utvärderingar om liknande frågor.
- Om orsakerna tydligt framgår av dokumentationen eller om ytterligare uppföljning eller utvärdering behöver genomföras
- Var finns utvecklingsbehoven, vilka insatser behövs och vilka effekter förväntar vi oss?

För att kunna bedöma kvaliteten i utbildningen och vad som behöver utvecklas krävs dessutom dialog. Dialog med barn och elever är en viktig förutsättning för att förstå och hitta samband. Dialogen bidrar dessutom till att barnen och eleverna blir delaktiga i sitt eget lärande. Dialogen mellan ledning och personal synliggör vad som är orsakerna till att måluppfyllelsen ser ut som den gör samt belyser samband mellan verksamhetens förutsättningar, genomförande och måluppfyllelse.

Som stöd i analysarbetet finns självvärderingsverktyget BRUK anpassat för diskussion, reflektion och analys i arbetslaget och/eller skolledningen.
www.skolverket.se/bruk

JÄMFÖR

Jämförelse är ett första steg in i analysen. Genom att jämföra kan man se skillnader, mönster och tendenser och dra tänkbara slutsatser om samband och orsaker. Analysen handlar om att hitta orsaker som förklarar måluppfyllelsen för att få fram vad som behöver förbättras i den egna verksamheten.

Frågor att fundera över kan vara:

- Vilka skillnader i resultat och måluppfyllelse ser vi mellan till exempel klasser, ämnen, flickor och pojkar, föräldrarnas olika utbildningsbakgrund samt barn och elever med svensk och utländsk bakgrund?
- Hur ser utvecklingen över tid ut när det gäller olika resultat som till exempel betyg, prov eller enkäter och självskattningar i BRUK?
- Hur relaterar resultaten till varandra samt till kommunens och rikets resultat?

TOLKA OCH FÖRKLARA

Tolka och förklara är nästa steg i analysen för att förstå vilka rimliga förklaringar det finns till varför resultaten ser ut som de gör. Det är nödvändigt att ta in andras kunskaper och erfarenheter för att belysa den egna praktiken och att öppna för en didaktisk och pedagogisk diskussion.

Frågor som kan underlätta dialogen:

- Vad har vi gjort eller inte gjort i undervisningen som kan förklara resultaten?
- Hur har organisering av undervisning, arbetssätt och arbetsformer, våra förhållningssätt, förväntningar och kamrateffekter etc. påverkat resultaten och måluppfyllelsen?
- Vilken forskning och erfarenhet kan vi ta hjälp av för att inhämta ny kunskap och vidga våra perspektiv?

Läs mer i Forskning för klassrummet. Vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken, Skolverket 2013

PROBLEMATISERA OCH KRITISKT GRANSKA

Slutligen behöver vi *problematisera och kritiskt granska* våra förklaringar om orsaker och påverkansfaktorer, genom att ställa frågor som till exempel:

- Hur vet vi det vi vet?
- Vad saknar vi kunskap om och hur vi ska ta reda på mer?
- Hur kan de ”rimliga” förklaringarna problematiseras i förhållande till relevant forskning?

Nulägesbedömning

– identifiera utvecklingsområden och formulera mål

I analysen har vi nu fått fram en trovärdig bedömning av kvaliteten i förhållande till de nationella målen och identifierat faktorer som har påverkat måluppfyllelsen. Utifrån det formulerar vi ett problem. Dessutom formulerar vi antaganden om vilka orsakerna är till problemet. Vi tar reda på vad annan erfarenhet och forskning säger om liknande problem. Därefter identifierar och formulerar vi ett utvecklingsområde och beslutar vilka insatser som ska prioriteras och genomföras för att de nationella målen ska uppfyllas. Vi formulerar tydliga mål och förväntade effekter för utvecklingsinsatsen. Mål och förväntade effekter bör vara formulerade så att det går att följa upp vad som är uppnått och när, såväl i utvecklingsarbetet som i förhållande till de nationella målen. Det kan till exempel handla om att ställa frågan ”Vad vill vi ska hända”? och sedan följa upp om det hände och troliga orsaker till varför eller varför inte.

Analysen med formulerat problem, antaganden om orsaker och prioriterat utvecklingsområde sammanställs till en nulägesbedömning. Nulägesbedömningen är ett viktigt dokument för att göra alla delaktiga i kvalitetsarbetet.

Som ett stöd för nulägesbedömningen finns på varje indikatorblankett i Skolverkets självvärderingsverktyg BRUK en analysdel med stöd för bedömningen av vad som behöver utvecklas på kort och lång sikt.

I BRUK finns en indikator för skattning av hur förskolan eller skolan bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete under medverkan av lärare, övrig personal och elever (Indikator 1.1)

www.skolverket.se/bruk

Hur gör vi?

Utifrån nulägesbedömningen och tillgängliga resurser formulerar och planerar vi hur utvecklingsinsatsen ska genomföras. En planering är viktig för att kunna styra och följa arbetet och för att veta att vi gör rätt saker. Planeringen är kartan och leder oss i det arbete som ska göras.

Förskolechefen respektive rektorn bör

- se till att enhetens planering av utbildningen utgår från den gemensamma analysen av måluppfyllelsen och huvudmannens respektive enhetens beslut om prioriterade utvecklingsinsatser,
- ange i planeringen vad utvecklingsinsatserna förväntas leda till,
- ange i planeringen de förutsättningar som behövs för att genomföra utbildningen och utvecklingsinsatserna samt se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen.

Skolverkets allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete s. 36

Planera

En planering är viktig för att komma igång med arbetet och styra det mot att nå uppsatta mål. Planeringen utgår ifrån analysen av måluppfyllelsen och den prioriterade utvecklingsinsats vi kommit överens om. Planeringen pekar ut hur arbetet ska genomföras, följas upp och utvärderas.

Planeringen ska beskriva:

- Mål i form av vad utvecklingsinsatsen förväntas leda till ("Vad vill vi ska hända?")
- Vilka arbetssätt och metoder som ska användas.
- Hur barn och elever ska bli delaktiga i processen.
- Hur processen ska hållas vid liv.
- Vilka förutsättningar som krävs på kort respektive lång sikt för att utvecklingsinsatsen ska kunna genomföras.
- Vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet.
- Hur insatsen ska följas upp och utvärderas.

Förskolechefens och rektorns roll är att se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen och att alla är delaktiga.

Genomför

För att utvecklingsarbetet ska bli systematiskt och långsiktigt behöver arbetet kontinuerligt följas upp så att vi håller fokus och genomför arbetet enligt målen, planeringen och de prioriterade utvecklingsområdena. Med jämna mellanrum behöver vi se tillbaka och sammanfatta det som pågår för att försäkra oss om att insatserna leder mot de mål som konkretiserats i planeringen. Det behöver också stämmas av att vi fortfarande fokuserar på det som prioriterats för att utvecklingen ska bli långsiktig. Planeringen kan behöva ses över och vid behov förändras. Om vi kontinuerligt reflekterar och dokumenterar framgångar, svårigheter och eventuella justeringar i genomförandet finns det sedan ett underlag för utvärdering av insatserna. Reflektionen kan även bidra till ett kollegialt lärande.

För att utvecklingsarbetet ska nå de uppsatta målen och de förväntade effekterna är det viktigt att alla berörda är delaktiga i genomförandet och att utvecklingsarbetet är en integrerad del av det dagliga arbetet.

Dokumentera

För att veta att arbetssätt, arbetsformer och utvecklingsinsatser faktiskt leder till att målen uppnås och ger avsedd effekt behöver arbetet och resultaten följas upp och dokumenteras kontinuerligt. Dokumentation ska visa på vad som behöver utvecklas, varför och på vilket sätt. Om framgångar och svårigheter under genomförandet är dokumenterade underlättar det uppföljningen. Dokumentation behövs för att kunna följa en kvalitetsutveckling över tid och för att kunna se effekterna av utvecklingsarbetet. Den är också viktig för att kunna sprida erfarenheter till andra. Dokumentation kan utformas på olika sätt till exempel genom att föra loggbok, eller att använda portfolio, foto eller film. Det viktiga är att man har ett tydligt syfte med dokumentationen så att den blir användbar i utvecklingsarbetet.

Kom ihåg att använda underlag som redan finns dokumenterade!

Det finns redan tillgång till statistiska uppgifter och sammanställningar över exempelvis lärares eller förskollärares behörighet, personaltäthet, betygs- och provresultat. Det finns ofta individuella utvecklingsplaner, studieplaner eller åtgärdsprogram samt enkätresultat och självvärderingar i BRUK. Dessa kan behöva kompletteras med beskrivande texter om hur arbetsprocesser, organisation eller lärandemiljö påverkat måluppfyllelsen.

Exempel på var man kan hitta befintlig statistik:

- Siris (på enhetsnivå):
<http://siris.skolverket.se>
- Kommunblad (på kommunnivå):
www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik-i-kommunblad

RUTINER OCH FORMER FÖR DOKUMENTATIONEN

4 kap. 6 § Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Förskolechefen respektive rektorn bör

- *se till att dokumentationen är tillräcklig för att ligga till grund för analys och beslut på enhetsnivå om prioriteringar av utvecklingsinsatser,*
- *skapa rutiner och former för dokumentation som är effektiva och ändamålsenliga för enhetens kvalitetsarbete samt*
- *sträva efter att dokumentationen ger en samlad bild av utbildningens kvalitet inom enheten.*

Allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete s. 20

Det är förskolechefens och rektorns uppgift att skapa rutiner och former för dokumentation som fungerar för enhetens kvalitetsarbete. Även att prioritera och hjälpa till med att fokusera är en viktig uppgift.

Exempelvis:

- Vilka planeringar, uppföljningar och beslut behöver finnas dokumenterade och på vilket sätt?
- Vilken dokumentation finns att använda, till exempel statistiska uppgifter på lärarbehörighet, personaltäthet, elevresultat, individuella utvecklingsplaner och åtgärdsprogram?
- Hur omfattande behöver dokumentationen vara för att den ska vara tillräcklig som underlag för analys?
- Hur och när under året ska olika analyser och bedömningar av måluppfyllelsen göras och dokumenteras och vem ansvarar?
- Alla som är involverade i genomförandet, både personal och elever, ska också medverka i uppföljnings- och dokumentationsarbetet.

Hur blev det?

Hur blev det?

Uppföljning och utvärdering är en central del i kvalitetsarbetet. När insatserna är genomförda vill vi veta hur de uppsatta målen har nåtts och om de förväntade effekterna har inträffat. Resultaten värderas därför i förhållande till de nationella målen, de genomförda insatserna och de förväntade effekterna. Vi avsätter tid för att granska vad som har gjorts och vad det har lett till utifrån frågan; "Vad vill vi ska hända?". Först därefter går det att formulera hur vi ska gå vidare.

Det systematiska kvalitetsarbetet är en ständigt pågående process som aldrig tar slut. Genom att analysera vilka insatser som gett förväntad effekt, och vilka som inte gjort det, blir det fortsatta utvecklingsarbetet bättre för varje varv. Efter uppföljningen blir nästa steg i kvalitetsarbetet att åter igen definiera: Var är vi (nu)?

Mallen på nästa sida är ett exempel på hur man kan följa upp och dokumentera förändringar på tre nivåer; barns och elevers lärande, undervisningspraktik samt organisation och rutiner. Tidsintervallen mellan uppföljningarna är exempel.

Hur blev det?

Ni kan själva förlänga/förändra tidsserien

Avsedda förändringar och utfall	Vid start	Efter en halv termin		Efter en termin	
	Vilket var vårt identifierade utvecklingsområde och varför valde vi det?	Vilka förändringar ser vi och vad hade vi förväntat oss?	Vilka förändringar vill vi göra nu och varför?	Vilka förändringar ser vi och vad hade vi förväntat oss?	Vilka förändringar vill vi göra nu och varför?
Barns och elevers lärande och engagemang/motivation					
Undervisningspraktik					
Organisation och rutiner					

Dialog och delaktighet

Genom strukturerade dialoger med barn, elever, kollegor förskolechef eller rektor skapas delaktighet. För att alla ska bli delaktiga i ett utvecklingsarbete behövs samtal om måluppfyllelsen och om orsakerna till eventuella brister. På så sätt synliggörs kvaliteten och utvecklingsbehoven. Ju större delaktighet i uppföljning, analys och beslut för att utveckla utbildningen, desto större blir förståelsen för de insatser som genomförs.

Hållbara förändringar förutsätter att så många som möjligt är involverade i utvecklingsarbetet. Det underlättar genomförande och informationsspridning. Alla som berörs av utvecklingsarbetet kommer ha lättare att ta till sig nya arbetssätt och arbetsformer om det sker i en känsla av sammanhang och mening.

Huvudman, rektor, förskolechef, lärare, förskollärare, annan personal, elever och barn måste alla utifrån sina olika roller vara delaktiga i att ta fram underlag och analysera orsaker och vad som behöver utvecklas. Barn och elever är särskilt viktiga och måste tillfrågas om hur de ser på sitt lärande och sina prestationer i förhållande till vad undervisningen i förskolan och skolan erbjuder. Forskning har visat att om barn och elever upplever ett reellt inflytande över undervisningens innehåll och hur den utförs lär de sig mer, blir mer engagerade och tar mer ansvar.

Fortsättning

När utvecklingsinsatserna är genomförda och vi vet vad de resulterat i behöver vi formulera hur utvecklingen ska gå vidare. Ska andra insatser genomföras eller ska vi fortsätta på den inslagna vägen? Behövs det en omorganisering eller behövs andra förutsättningar? På så sätt fortsätter processen och ett nytt läge ska bedömas: ”Var är vi?” Vår ursprungliga nulägesbedömning med formulerade mål, vår planering för genomförandet och resultaten från uppföljningar och utvärderingar ger oss nu möjlighet att reflektera kring hela processen. Vad har vi lärt oss och vad av det vi har uppnått vill vi behålla och vad vill vi fortsätta utveckla?

Referenser

Jan Håkansson, *Systematiskt kvalitetsarbete i förskola, skola och fritidshem: strategier och metoder*, Studentlitteratur, 2013.

Skolverkets allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete, Skolverket, 2012

Läs mer

Forskning för klassrummet – vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet i praktiken, Skolverket, 2013

Förskoleklassen – uppdrag, innehåll och kvalitet, Skolverket, 2014

Skolverkets allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, Skolverket, 2012

Skolverkets allmänna råd för fritidshem, Skolverket, 2014

Skolverkets allmänna råd om planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan, Skolverket, 2011

Det här stödmaterialet handlar om hur ett systematiskt kvalitetsarbete kan bedrivas i praktiken ute i förskolor och skolor. Stödmaterialet innehåller konkreta frågeställningar som är avsedda att underlätta arbetet med att följa upp, analysera, dokumentera, planera och utveckla utbildningen. Materialet riktar sig direkt till förskollärare, fritidspedagoger, lärare och övrig personal som arbetar i förskolan och skolan. Materialet är också användbart för rektor och förskolechef som har ansvar för att skapa rutiner och strukturer för kvalitetsarbetet och för allas medverkan.